

Denizbank

Atatürk'e göre siyasi bağımsızlık iktisadi bağımsızlıkla tamamlanmalıdır. Bu görüş; ülkenin imarı ve ulusun kalkınmasının sınırlı olsa da ülkenin kaynakları ile gerçekleştirilmesi gerektiğini yansıtır ve iktisat politikalarının uygulanmasında yol gösterici niteliktedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında uygulanan politikalar 1929 Bunalımı'nın etkisiyle 1930'ların başlarından itibaren önemli farklılık gösterir. 1929 Bunalımı sonucu bütün dünya ekonomisi büyük bir çöküntü içindeyken Türkiye, 1930'lu yıllarda ulusal bir sanayileşme hamlesini başlatır. İlk yıllarda özel girişime verilen önceliğin yerini 1932'den sonra devletçilik politikası alır. Devletçilik ilkesi gereği iktisadi devlet teşekkülleri kurulur. Bunlardan biri de Denizbank'tır.

"Arkadaşlar,

Denizciliği Türk'ün büyük milli ülküsü olarak düşünmeli ve bunu en kısa zamanda başarmalıyız." Atatürk'ün bu sözü denizciliğe verilen önemin bir göstergesidir. Atatürk, 1 Kasım 1937 tarihli TBMM açılış konuşmasında Denizbank'ın kuruluşuna dair bilgilendirmeyi şu sözleriyle yapar: *"Liman işlerinde modern ve planlı çalışma ve tarifelerde ucuzluk yapılmasının verimli sonuçları, ticarete dikkati çekmiştir. Bu yolda devam edilmesinde yarar olacaktır. Ekonomik yapımızdaki gelişme, deniz ulaşım araçları ihtiyacını her gün artırmaktadır. Yeni sipariş edilen gemilerden bir kısmı, önümüzdeki ilkbaharda gelmiş bulunacaktır. Fakat bunlar, bu günden görülmekte olan ihtiyaca cevap verecek sayı ve büyüklükte değildir. Yeni gemiler inşa ettirmek ve özellikle eski tersaneyi ticaret filomuz için hem tamir, hem yeni inşaat merkezi olarak faaliyete getirmek için gerekli araçları sağlamak zorundayız. Şu günlerde, yüksek Meclise, su ürünleri ve Denizbank hakkında bir tasarı gelecektir. Konunun yüksek ilginizi çekeceğinden şüphe etmiyorum."*

Denizyolları İşletmeleri'ni yönetmek, modern limanlar ve güçlü filolar kurmak ve bunları finanse etmek amacıyla, 27 Aralık 1937 tarih ve 3295 sayılı Kanunla merkezi Ankara'da İktisat Vekâleti'ne bağlı 50 milyon sermaye ile Denizbank kurulur. 1 Ocak 1938 yılında faaliyete geçen ve ilk şubesi İzmir'de açılan Denizbank'ın yapacakları kanunda şu şekilde belirlenir:

1. Uhdesine geçen ve ileride de geçmesi muhtemel inhisar ve imtiyazları işletmek
2. İnhisarı içine almama şartıyla deniz, göl, nehir ve limanlarda deniz ticareti, sanayi ve inşaatı ile denizcilik konularına dâhil her türlü işlerle, deniz, göl, nehir ve liman ulaşımının yanı sıra Bakanlar Kurulu Kararıyla iskele ve şehirlerarasında kamyon ve otobüslerle nakliyat yaparak, taahhütlere girişmek
3. Denizcilik işlerinde kredi açmak
4. Her türlü banka işlemlerini yapmak
5. Turizm işlerinin denize ait kısımlarıyla ilgilenmek
6. Deniz sağlık ve sosyal yardım teşkilâtı kurmak ve işletmek
7. Devlet Başkanına ait deniz vasıtalarının; her çeşidini işletme, satın alma, inşaat ve değişik masraflar karşılığı olarak İktisat Vekâleti bütçesine her yıl konulacak ödeneği toptan alarak idare etmek.

TBMM'nin 27 Aralık 1937'deki toplantısında İktisat Vekili Şakir Kesebir Ocak 1938'de faaliyete başlayacağından dolayı Denizbank Kanun tasarısının bir an önce müzakere edilmesini teklif eder. *"Denizbank Kanun Layihası"* olarak kayıtlara

geçen ve Başvekâlet tarafından 24 Mayıs 1937’de meclis başkanlığına sunulan kanun İktisat Encümeni tarafından incelenir. Deniz taşımacılığı işleri ile meşgul olan muhtelif kurumların çıkarılan kanunla kurulacak Denizbank’a bağlanması kararlaştırılır. Denizbank; İktisat Vekâleti’ne bağlı Denizyolları İşletme İdaresi, Akay, Fabrika ve Havuzlar İdaresi, İstanbul ve İzmir Liman İşletme İdareleri, Tahlisiye Umum Müdürlüğü, Kılavuzluk ve Romörkörcülük Müdürlüğü ve Van Gölü İşletme İdaresi gibi idarelerin ticari usul ve kaidelere bağlı olarak çalışması amacıyla kurulur. Denizbank, banka faaliyetlerinin yanında deniz taşımacılığı işleriyle ilgili rıhtım, liman, yükleme, boşaltma, gemi kurtarma, iskelelerle şehirlerarası yollarda kamyon ve otobüs servislerinin oluşturulması gibi işleri yapmakla görevlendirilir.

Denizbank’ın yönetim kurulu bir genel müdür, bir başkan ve üç üyeden oluşur. Türkiye İş Bankası İstanbul Şube Müdürü Yusuf Ziya Öniş 15 Ocak 1938 tarihinde Denizbank’ın genel müdürlüğüne atanır. Denizbank İdare Meclisi başkanlığına, banka ve deniz iktisadı işlerinde tecrübe ve bilgi sahibi olan Cemal Şahingiray ile Maliye Vekâletince deniz subaylığından emekli olan Sedat Urul, Umum Müdürlüğü işletme kısmı muavinliğine Türkiye İş Bankası İstanbul Şubesi Fen Müşaviri Hamdi Emin Çap, Fen Kısmı Muavinliğine, Almanya’dan gelen profesör M. Harun İlmen, Bankacılık Kısmının Muavinliğine de Türkiye İş Bankası Hamburg Şubesi Müdürü Tahir Kevkeb atanır.

Denizbank yatırımlarıyla yenilenen Türk Ticaret Filosu ve eski limanlar Atatürk’ün “*en ileri denizci millet*” olma yönündeki hedefine yönelik önemli bir gelişmedir. 27 Aralık 1937 günü TBMM’de Denizbank’ın kuruluş kanunu görüşülürken milletvekillerinin önemli tespitleri olur: “*Hepimiz itiraf etmeliyiz ki, denizcilik uzun senelerin ihmal ve teseyyübünden dolayı bizde çok düşmüştür.*” Deniz nakliyatı, liman, kılavuzluk, gemi kurtarma kurumlarını bünyesine alma, denizcilik işlerinde kredi açma, turizm işlerinin denize ait bölümleriyle uğraşma gibi faaliyetler yürütme amacıyla kurulan Denizbank’ın ülke genelinde şubeler açma ve İktisat Vekâleti’nden alacağı izinle gerçek veya tüzel kişilerle kendi mevzuatına uygun girişimlerde bulunabilme, tahviller çıkarabilme ve 15 yıla kadar vadeli borçlanma yapabilme yetkileri vardır.

Atatürk’ün rahatsızlığı dolayısıyla Başbakan Celal Bayar tarafından okunan 1 Kasım 1938 tarihli meclis açılış konuşmasında Denizbank ile ilgili şu sözler yer alır: “*Büyük Millet Meclisi Denizbank’ı kurmakla çok yerinde bir girişimde bulunmuştur.*” Ancak Denizbank’ın görev ve yetkilerini yürütme sürecinde yaşadığı sorunlar nedeniyle kuruluşundan bir buçuk yıl sonra kapatılır. İsmet İnönü Dönemi’nde denizyolları ile ilgili kanuni boşluğu gidermek ve bu alanda gelişmeyi sağlamak amacıyla ihtiyaç ölçüsünde bir dizi yasal düzenlemelere gidilir. Dünya Savaşı öncesinde 7 Haziran 1939’da çıkarılan 3633 sayılı 3633 sayılı *Devlet Denizyolları ve Devlet Limanları İşletme Umum Müdürlüklerinin Teşkilât ve Vazifelerine Dair Kanunla* Denizbank feshedilerek Devlet Denizyolları İşletme Genel Müdürlüğü ve Devlet Limanları İşletme Genel Müdürlüğü adı altında iki idare teşkil edilerek denizyollarında yeni bir yapılanmaya gidilir.

Sema YILMAZ GENÇ

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.18.01.02.82.12.3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.18.01.02.82.16.9.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030.18.01.02.82.6.2.

KARDAŞ, Abdulaziz, “Cumhuriyet Dönemi’nde Bir Bankacılık Serüveni: Denizbank (1937-1939)”, **Iğdır Üniversitesi**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S 10, İğdır 2016, s.129-154.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. V, C. 20, Sa. 3 1 Kasım 1937.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi D. V, C. 27, Sa. 3. 1 Kasım 1938.

Resmî Gazete, Sayı No: 3796, 30 Aralık 1937.

TBMM ZC. V/21, İ: 21, (24.12.1937), Sıra Sayısı: 38.

TBMM Kanunlar Dergisi, Dönem: 5, C. 18, 27.12.1937.

YURTOĞLU, Nadir, "Atatürk Dönemi'nde Türkiye'de Denizyolları Politikası (1923-1938)", **Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi**, C 6, S 1, 2018, s.69-103.

YURTOĞLU, Nadir, "İnönü Dönemi'nde Türkiye'de Deniz Ulaşımı (1938-1950)", **Belgi Dergisi**, C 2, S 18, Denizli 2019, s.1449-1474.

08/11/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/Denizbank/?pdf=3698> adresinden erişilmiştir